

תורת החסידות

במשנתו של הגאון בעל "שואל ומשיב" זצ"ל

הגאון האדיר המפורסם הגדול רשכבה"ג רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל אב"ד לבוב נולד בברעזאן בשנת תקס"ח לאביו הגאון הגדול רבי אריה ליבוש זצ"ל ולאמו הרבנית מרת חנה ע"ה בת הגאון רבי דב בער הלפרין אב"ד ברעזאן, הוא למד אצל אביו ונעשה כמעין המתגבר, ובגיל י"א-י"ב רשם כבר את חידושי, יכולת החידוש וכח הזכרון היו אצלו להפליא, בהגיע לפרק האיש מקדש נשא את הרבנית שרה אדיל בת דודו הגאון רבי יצחק אהרן איטינגא (הראשון - ב"ר נפתלי הערץ) מלבוב זצ"ל, ולמד עם גיסו הגאון רבי מרדכי זאב איטינגא זצ"ל ביחד כט"ו שנה וחידושי שניהם נקראו "מפרשי הים". בחודש שבט תרי"ז נבחר כאב"ד לבוב שכם הרבנות היה פנוי-למן פטירת הגאון בעל "ישועות יעקב" זצ"ל, ז' הרבנית נפטרה ביום כ"ז סיון תרי"ז, ואח"כ נשא את הגבירה שפירה בונא ע"ה רבת פעלים לתורה וחסד. העמיד תלמידים הרבה גאונים ידועים ומפורסמים, ואלפים רבים שלחו אליו שאלותיהם להורות להם ומהם גדולים מפורסמים, כן נתפרסם ג"כ כשר המסכים ורוב ספרים - ומהם עשרות ספרי חסידות - שנדפסו בזמנו נתעטרו בהסכמתו. נלב"ע בן ס"ז שנה ביום כ"ז אדר א' תרל"ה וזוג' הרבנית נפטרה בשנת תרמ"ו. לא הניח אחריו זש"ק. נדפסו ממנו ספרים רבים והידוע ומפורסם מהם הוא שו"ת "שואל ומשיב" על ד' חלקי שו"ע וספריו "דברי שאול" כמה כרכים ועוד. אע"פ שלא נמנה בין החסידים, אבל בספריו המרובים נראה הערכתו הגדולה לתורת החסידות ולגדולי האדמו"רים שבדורו ושלפניו, חוץ ממה שנמצא בתשובותיו שעמד בקשר חזק ואמיץ עם גדולי החסידות בימיו, כגון בעל דברי חיים מצנז זי"ע, בעל חדושי הרי"ם מגור זי"ע, בעל ה"אמרי נועם" מדזיקוב זי"ע ובניו הק' זי"ע. ועוד, - באחד מתשובותיו (בשו"ת שואל ומשיב תניינא ח"ג סי' קכ"ד) כתב וז"ל: מכתבו מסר לי היום אחד, ולא ידעתי אם הוא הבע"ד או לא, ולא רציתי להשיב, רק שאמר לי שהוא נכד הגאון הצדיק המגיד מלובלין זצ"ל, אמרתי להשיב וכו' עיי"ש - יש לציין את הסכמותיו המרובים שכותב בהערכה ובהערצה מיוחדת במינו, חוץ ממה שבספריו "דברי שאול" הוא מזכיר עשרות מאמרים חסידיים בשם אומרים וספריהם, הוא מפרש מוסיף ומטייל אריכות בדבריהם הק', על כל אלו הדברים ועוד, עומד מכון "נחלת צבי" כעת במחקר עמוק ומקיף, כאן מובא פרק קצר - דהיינו מאמרי גדולי החסידים וספריהם המובאים בחמשת ספריו "דברי שאול" = א - עה"ת וחמש מגילות שנדפסו בתרל"ה, ב - מהדו"ת עה"ת שנדפסו בתרל"ז, ג - חלק אגדות הש"ס שנדפסו ג"כ בתרל"ז, ד - חלק דרשות שנדפסו בתרל"ו, ה - עדות ביוסף על רמב"ם ושו"ע שנדפסו בתרל"ח. מאמר זה כולל כ-חמישים מאמרים משובחים צדיקים מפורסמים, מהראוי היה גם להעתיק את המשך דבריו מה שמפרש הגאון בעל "שואל ומשיב" לפי דבריהם, אבל כמובן במסגרת מאמר א"א להאריך כ"כ, כאן מובאים גם מאמרים שנכפלו כמה פעמים, ועוד חזון למועד אי"ה להמשיך.

המגיד הק' רבי דוב בער ממעזריטש זי"ע

משום נטילת נשמה וכתבו התוס' דאשוחט
דעלמא קאי וביארתי דהכוונה דקאי על
מלאך המות דשוחט כ"ע, ואמר משום מאי
מחייב הלא הוא שלוחו של מקום ועז"א
דחייב משום נטילת נשמה והיינו שלוקח
נשמה שהוא השטן הוא היצה"ר, ורב אמר

וביארתי עפ"מ שראיתי בלקוטי
אמרים (שבת דף ע"ה) שוחט משום מאי
מחייב רב אמר משום צובע ושמואל אמר

משום צובע שמצבע העולם בהבלי העוה"ז ומיפה להנשמה ודפח"ח ולפ"ז וכו'.

(דברי שאול תניינא - ויקהל סב, א.)

★

וראיתי כתוב בשם הרב הקדוש מוהר"ר דוב ז"ל המ"מ דק' מעזריטש בס' לקוטים יקרים דזה הכלל דאם האדם מופשט מגשמיות אז הוא מוחלק בעצמו מעצמו אל עצמו דהוא בקרבו בתשוקה ואהבה יתרה אל הקב"ה ובגשמיות הי' אוכל ושותה כשאר ב"א ורואין אנו שהוא באכילה גם בזיוג כמו שאר בני אדם הנמשכים אחר הגשמיות, אבל מ"מ הוא אינו כן כי הוא רק לעיני האדם כן אבל בפנימיות אהבת ד' בוער בו, וז"ש עולא כי הוה אזל מבי רב הוה מנשק ידי אחותו והיינו שאז הי' מופשט מגשמיות והי' אז מוחלק מעצמו על עצמו, וז"ש פליגא דידי' אדידי' דהיינו שהי' אז מוחלק מעצמו על עצמו וז"ש תדע שהיה אז מוחלק מעצמו על עצמו שהרי אמר בעצמו סחור סחור וא"כ איך עשה כ"כ וע"כ שהי' מוחלק מעצמו על עצמו ע"ש ודפח"ח וזה לדעתי מ"ש וכו'.

(שם סג, א)

★

הרה"ק רבי ברוך ממעזבוז זי"ע

נראה לפענ"ד מליצה נמרצה עפ"י מה שראיתי בספר חסד לאברהם הנדפס מחדש מהקדוש מוה' אברהם מלאך ובהליקוטים מר' ברוך מעזביזר ז"ל שם בסופו כתב ופסח ד' על הפתח דהנה חז"ל אמרו שהקב"ה אומר לישראל פתחו לי כחודו של מחט, והענין הוא דהאדם צריך להיות לו אתערותא דלתתא והנה במצרים שהיו ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה לא המתין הקב"ה על אתערותא דלתתא

והיה אתערותא דלעילא וזה ופסח ד' על הפתח ודפח"ח. והנה זה לפענ"ד וכו'.

(דברי שאול אגדות - קלט, ג.)

★

הרה"ק רבי מיכל מזלאטשוב זי"ע

וזה ימים רבים שראיתי בספר אורח לחיים מהרב החסיד מזלאטשוב בשם הצדיק מוהר"מ ז"ל שאמר שלכך דקדק הלשון מה מצוה היא ומה טעם יש בה, לפי שבאמת יש טעם לפרה בשביל שתבא אמו ותקנח את בנה בשביל חטא עגל, וא"כ השטן רוצה להזכיר עוונות ישראל ולהונות את ב"י באונאת דברים מה מצוה ומה טעם יש בה כדי שיזכירו להם מעשה עגל ומזכיר עון להתפשט לכך אמרה תורה שהיא חקה שאין הטעם בשביל זה ולא הי' להם מה להזכיר ודפח"ח.

(דברי שאול תניינא - חקת נה, ג.)

★

הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע

נראה לפענ"ד ע"פ שראיתי באגרת הקדש בסוף הספר נועם אלימלך להחסיד הצדיק מליזענסק זצ"ל שכתב לפרש הך דונתתי גשמיכם בעתם ודרשו חז"ל בלילי שבתות ואמר הוא דרמו יש בו דהנה הצדיק והת"ח שכל השבוע הוא משולל מכל תאוות הגשמיות אבל הוא צריך להעמיד גדר אנושותו אוכל ושותה וישן ומצות פ"ו, וע"כ הקב"ה מחדש לו בשבת ענין תאותו ובשבת הוא מתלבש בדמות אנושי ואוכל ושותה וישן ומשמש כדרך כל אדם ומזה יש לו חיות בכל ימות השבוע, שיש חסידים שמתענים בכל ימות השבוע ועכ"פ מסגפים עצמם. וז"ש ונתתי גשמיכם היינו הגשמיות

שלכם בעתם וזה שדרשו כלילי שבתות ודפח"ת. והנה זה נראה לפענ"ד וכו'.

(דברי שאול אגדות - נת, ב)

★

הרה"ק רבי ישראל מקוזניץ זי"ע

ונראה ע"פ מה שפירשתי מה שתקנו לנו אשרינו שאנו משכימים ומעריבים ערב ובוקר ודקדק בספר נר ישראל להקדוש מקאזיניטין ז"ל דהיא כפל לשון ערב ובוקר ומשכימים ומעריבים, ופירשתי דהנה מה שאדם עושה מה שמחויב לעשות עוד לא ניכר חובת הדברים, אבל מה שמכין לעצמו בעוד יש לי שעות לעשות מזה ניכר שעשה הדברים מחמת אהבה וחבה וזריזות, עד"מ אם שר מצוה לאחד שיעמוד לפניו בשעה פלונית האם אינו מכין עצמו להיית שם זמן רב קודם שמא יאחר הזמן, וכמו כן מה שאנו מתפללים ערב ובוקר עוד לא ניכר בזה החיוב מצוה רק במה שאנו משכימים ומעריבים והיינו שאנו מכינים עצמינו קודם בזה ניכר אהבת הבורא יתברך וז"ש אשרינו שאנו משכימים ומעריבים ערב ובוקר והיינו אף קודם שהגיע הזמן ק"ש ותפלה כבר אנו מכינים עצמינו וכו'.

(דברי שאול אגדות - יד, ד)

★

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע

להבין הדברים נראה לפיענ"ד מה שראיתי בקדושת לוי פ' תצוה על פסוק ויאמר לאדם הן יראת ד' הוא חכמה וכפי מה שאני הבנתי תורף דבריו כך הם דבאמת כבר כתב הרמב"ם ביסודי התורה כאשר יסתכל האדם ביצורים יפחד וירעד והיינו כשיסתכל בפרטיהם ובכמה שינויים

שנתחלפו זה מזה ויסתכל בשרשי של אלו הדברים יבין כי הוא חכמה נפלאה וירא ויפחד, וז"ש ויאמר לאדם הן שבלשון יון קורין לאחת הן, זהו ויראת ד' הוא חכמה ודפח"ת ולפי"ז וכו'.

(דברי שאול תניינא - תצוה נא, ג)

★

ביאור המאמר ע"פ מה שאמרו בהגדה אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו ושמעתי בשם הגאון מוה' לוי יצחק ז"ל האבד"ק בארדיטשוב שהכוונה שבאמת לכאורה תמוה מה יועיל מעמד הר סיני אם לא נתן לנו התורה. אמנם באמת כבר אמרו שאברהם אבינו קיים כל התורה עד שלא ניתנה והיינו שכל כך נזדכך שכלו עד שהבין מעצמו התורה וכוונת המצוה, וז"ש כליותיו נובעות חכמה והנה גם במעמד הר סיני נזדככו כל כך עד שעמידתם לפני הר סיני בעצמותו היה די לאותו דור דיעה אף שלא יתן להם התורה ודפח"ת. והנה ו"ש וכו'.

(דברי שאול אגדות - ה, ב.)

★

ולוי נראה עפ"י מה שראיתי בשם הגאון החסיד בעל קדושת לוי לפרש מ"ש אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו ולכאורה מה תועלת בהר סיני בלי קבלת התורה, וביאר עפ"י מה דאמרו דאברהם אבינו קיים כל התורה עד שלא נתנה התורה והיינו בהיות שהי' זך ורוחני זכה להבין מצות התורה אף בלי הקבלה, וישראל משעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן לכך סגי להו בקרבם לפני הר סיני ודפח"ת. (שם סט, א)

★

עצרת - בקדושת לוי הביא שהקשו לו במדינת ליטא למה נקרא עצרת. וכבר כתבתי בזה. וכעת נראה לי לפי שאסור

בזיוג זולת כשנזדמנה טבילת מצוה שהתיר בכתבים והוא מלשון כי אשה עצורה לנו ועיין רש"י קידושין דף ו' ד"ה עצורתי ודו"ק.

(דברי שאל קמא - אמור פז, ב.)

★

ולפענ"ד הטעם בזה עפ"י מה שמצאתי בספר קדושת לוי הנדפס בזאלקוויא שנת תקס"ז כרך קטן לבדו בהא דלא יחרץ כלב לשונו דלמה נקט דווקא כלב, ואמר הוא דהנה מבואר בירושלמי דמאן דאכיל דלאו ידיה בעית לאסתכולי ב"י והופך פניו וזה הסימן לענין ערלה, ולפ"ז כיון דכל הבע"ח מקבלין ההשפעה מאדם ולכך אז שהיו ישראל ברום המעלה וקבלו ההשפעה מהם ולכך לא חרצו לשונם דבעיתי לאסתכולי בהו, והנה כבר נודע מה שדרשו חז"ל על פסוק יודע צדיק דין דלים שהכלב מזונותיו מועטים ולכך השהן במעיו, ולפ"ז כיון שהכלב הפחות שבמקבלים ע"כ אמר הכתוב דגם הכלב שהוא הפחות שבמקבלים ולא הי' בעית כ"כ לאסתכולי אפ"ה לא חרץ לשונו וכ"ש הגודל ממנו בקבלת ההשפעה ע"ש ודפח"ח.

(דברי שאל קמא - משפטים סו, ב.)

★

ויתכן יותר עפ"י מה שהבאתי בפרשת משפטים בשם הקדושת לוי דמאן דאכיל דלאו דיליה בעית לאסתכולי ביה, ולכך כתיב לא יחרץ כלב לשונו משום דשאר בע"ח שמקבלין ההשפעה מן האדם א"כ בהית לאסתכולי לכך קמ"ל דגם הכלב לא יחרץ דהוה אמינא דהכלב שהוא הפחות שבמקבלים הוא היה יכול לחרוץ לשונו דאינו בהית כ"כ לאסתכולי קמ"ל ודפח"ח. ולפ"ז וכו'.

(שם בראשית ו, ג.)

★

ואני אמרתי עפמ"ש בספר קדושת לוי בטעם דלמה כתיב ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו ומאי שנא דנקט דוקא כלב ולא שאר בהמה וחי' ואמר הוא דהנה בירושלמי אמרי פי' לאילן שיונק כל שעליו הפוכות דכל מאן דאכיל דלאו דילי' בהית לאסתכל ב"י והנה כל בהמה וחי' שיונקים שפע מזונותיהם מן האדם וע"כ בהית לאסתכולי ביה והנה כבר דרשו מ"ש יודע ד' נפש וכו' יודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטים וע"כ משהו אותם במעיו ג' ימים והנה הכלב הוא הפחות שבמקבלים וא"כ ו"ש התורה שאף הכלב שיש לו העזה יתרה לעמוד נגד האדם אפ"ה לכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו ודפח"ח ולפ"ז וכו'.

(דברי שאל תניינא - ד, ב.)

★

נלענ"ד דהנה ראיתי בספר קדושת לוי שכתב במ"ש לא יחרץ כלב לשונו דהנה כבר נודע מ"ש בירושלמי דמאן דאכל דלאו דילי' מתבהית להסתכל ב"י, ולפ"ז כל הבע"ח שמקבלין מזונותם ע"י האדם הן מתביישין בפני האדם, אבל הכלב שהוא הקטן שבמקבלים כמ"ש שיודע הקב"ה שמזונותיו של הכלב מועטים א"כ זה יוכל לחרוץ נגד אדם ע"כ. כתוב ולכל ב"י לא יחרץ כלב לשונו היינו אף הכלב לא יחרץ ודפח"ח והארכתי בזה בחידושי תורה ולפ"ז נ"ל וכו'.

(שם ז, ד.)

★

הרה"ק רבי יעקב שמשון משפטיווקא זי"ע

וראיתי בזרע אפרים על הפסיקת' שהביא בשם הגאון משפטיווקא ז"ל שהק' דמפרך ק"ו כדאמרו הני בריוני דהוו ברבנותא דר"ז דאמרו עד האידנא הוה לן

ר"ו דמצלי עלינו ועכשיו שמת הדרו
בתיובתא וא"כ מפריך ק"ו וכבר כתבתי
בזה. וכעת נראה לי דהנה וכו'.

(דברי שאול קמא - וילך קנב, ב.)

★

ראיתי בפסיקתא דרב כהנא נדפס
מחדש עם פירוש זרע אפרים מש"ב הגאון
מו"ה זלמן מרגליות שהביא בשם הגאון
החסיד מו"ה יעקב שמשון ז"ל אבד"ק
משפטיווקא שהקשה דמה ק"ו הוא זה דהא
כבר אמרו במדרש דהגוים קרובי תשובה
הם ולכך לא רצה יונה ללכת בשליחות,
וא"כ פרעה יוכל יותר לשמוע, ואף שאין זה
קושיא הוא דעשו עבירה שצריכה תשובה
וישראל ודאי לא עשו עבירה, ומה דבאמת
בני ישראל לא שמעו אל משה מקוצר רוח
ומעבודה קשה וא"כ ממילא לא נדמה כלל
לעבירה שגם ישראל בעצמם חשבו עצמם
שצריכים להשתעבד וז"ש הן בני ישראל
לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה שאינו
חושב כלל לחטא במה שמשעבד בהם שהרי
הם גולים ואינם ראויים לשום גדולה רק
לעבדים, וז"ש ואני ערל שפתים להסביר
להם כמה הם חוטאים בזה ואין לי לשון
להסביר זאת להם ודו"ק.

(דברי שאול תניינא - וארא יג, א)

★

הרה"ק רבי מנחם מנדל מפריסטיק
- **רימנוב זי"ע**

ולפענ"ד נרא' ע"פ מה ששמעתי
בשם הרב החסיד קדוש וטהור מוהרמ"מ
פריסטקער זלה"ה שאמר בביאור הכתוב
וישלח את ידו ויקח את המאכלת, שלכאורה
לא נודע פשיטא דשלח את ידו, ואמר הוא
ז"ל דהנה כבר נודע שרמ"ח איברים

שבאדם נגד רמ"ח מ"ע וכל אבר מיוחד
למצוה אחת, והאדם הקדוש והצדיק יזכר
איבריו ויקדש שכל אבר יתוקן בעצמו
לעשות המצוה בלי מניעה, והנה אברהם
קידש עצמו כל כך עד שכל אבר קיים כפי
המצוה אשר תוכן בו, והנה העקידה אם הי'
באמת כן שהיה צריך לעקוד את בנו אז לא
הי' לא שום כבידות לעשות כן, אבל באמת
הי' לנסיון וכך כשראה אברהם שמצד היד
בעצמו אינו מוכן לשחוט לכך שלח את ידו
והכריחו בע"כ שתעשה מצות ד', וע"כ אמר
לו הקב"ה שבאמת לא ישלח ידו שאינו
רוצה בזה ודפח"ח. ולפ"ז גם המטה של
משה וכו'.

(דברי שאול קמא - חוקת קז, א)

★

וכעת נראה לי ע"פ מ"ש בשם הרב
הצדיק מוהר"מ פריסקר ז"ל לפרש מ"ש
שאברהם קיים התורה עד שלא ניתנה
התורה, לפי שאיברים וגידים של אדם כנגד
רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת וכל אבר מוכן
לפעולתו וז"ש שהיו כליותיו נובעות חכמה
והיינו שכ"כ נזדככו איבריו עד שהבין
בעצמו מה שהאבר מוכן ע"ש. ולפ"ז ז"ש
בני מומם היינו וכו'.

(שם - האזינו קנז, ב.)

★

אמנם נראה עפ"י מה ששמעתי בשם
הרב הקדוש מ' מענדל פריסטיק זצ"ל
לפרש מ"ש בפ' בהעלתך ויהיו אנשים אשר
היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות
הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה וכו'
ויאמרו האנשים האלה אליו אנתנו טמאים
לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את
קרבת ד' במועדו בתוך בני ישראל,
והקושיא מבוארת שהרי אמרו בעצמם שהם
טמאים לנפש אדם לכך נגרעו. ואמר הוא
לפרש עפ"י מ"ש וישלח את ידו ויקח את

המאכלת לשחוט את בנו וקשה ג"כ למה כתב וישלח את ידו פשיטא דשוחטין ביד ולא ברגל, אמנם כבר נודע מ"ש חז"ל כליותיו של אברהם אבינו היו נובעות חכמה, ובאור הענין עפ"י מ"ש דאבות קיימו את כל התורה עד שלא ניתנה, ואיך יכלו לקיים. אך כבר אמרו במדרש דיש באדם רמ"ח אברים נגד רמ"ח מצות עשה ושס"ה גידים כנגד ל"ת וכל אבר מסוגל לעשות בו אותה מצוה, והצדיק אשר מזכך אבריו מושך כל אבר להמצוה אשר הוכנה בעבורו לעשות והנה אברהם אבינו קדש עצמו עד שכל אבריו היו מוכנים לעשות מצוה מעצמם והנה כאשר צוה לו הקב"ה לעקוד את בנו א"כ הי' מהראוי שיהי' אבריו מוכנים לזה ואבריו יעשו הפעולות מעצמם, אמנם באמת לא הי' הציווי רק לנסיון. ע"כ לא הי' אבריו מוכנים לזה ואברהם אבינו שלא ידע מזה חשב כי עוד לא נזדככו אבריו וע"כ הי' מכריח את אבריו לעשות רצון קונו. וע"כ שלח את ידו והיינו שהכריח את ידו לעשות את אשר נצטוה מאת השי"ת. ואמר לו הקב"ה אל תשלח ידך אל הנער. שאינך צריך להכריח כי אינו רק לנסיון. והנה גם האנשים הטמאים הם ידעו שטומאת מת הותרה בצבור והם היו אנשים של צורה ונזדככו איבריהם שיהיו מוכנים מעצמם לעשות פעולתם וכאשר לא יכלו לעשות הפסח שהם לא ידעו הדין שיחיד נדחה. ע"כ תמהו בנפשם ושאלו למשה אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע היינו למה אין ביכולתינו לעשות וע"ז אמר להם איש איש כי יהי' טמא לנפש והיינו שהיחיד נדחה ודפח"ת, ושפתים ישק וזה לדעתי מ"ש ומבשרי אחזה אלקי והיינו שאבריו בעצמם היו מסוגלים לראות פני אלקים חיי ע"י המצות. (דברי שואל דרשות - דרוש לשה"ג לד. ג.)

והנראה ע"פ מה ששמעתי בשם הרב החסיד מו"ה מענדיל פריסטיקור זצ"ל לפרש מ"ש בפ' בהעלתך ויהיו אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה וכו' ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ד' במועדו בתוך בני ישראל והקושיא מבוארת שהרי כבר אמרו בעצמם שהמה טמאים לנפש אדם ולכך נגרעו, אמנם הדבר נכון דהנה במ"ש וישלח ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו קשה ג"כ למה כתוב וישלח את ידו פשיטא דרצה לשחוט ביד ולא ברגל, ואמר הוא ז"ל דהנה כבר נודע מ"ש חז"ל דכליותיו של אברהם אבינו הי' נובעות חכמה והיינו דכבר נודע שהאבות קיימו כל התורה עד שלא נתנה, והיינו דהנה כבר נודע שרמ"ח מ"ע הם כנגד רמ"ח אברים שיש באדם ושס"ה גידין כנגד הל"ת וכל אבר מסוגל לעשות בו אותו מצוה, ואם האדם הוא צדיק ומזכך אבריו אז עושה כל אבר המצוה אשר הוכן לעשות המצוה בלי מניעה, והנה אברהם קדש עצמו עד שכל אבריו נעשו מוכן לעשות מצוה, והנה כאן שצוה לו הקב"ה לעקוד את יצחק בנו וא"כ היה מהראוי שיהיה אבריו מוכנים לזה והיד יעשה פעולתו בעצמו אבל באמת כיון שלא היה רק לנסיון ע"כ לא מצא עצמו מוכן לזה והיה מוצא עצמו מחויב שישלח את ידו והיינו שחשב שעוד לא נזדכך כ"כ להיות מוכן מעצמו למצות ד' וע"כ שלח ידו והכריחה בע"כ שתעשה, ולכך א"ל הקב"ה אל תשלח ידך אל הנער והיינו מפני שאני איני רוצה בזה רק לנסיון ע"כ לא מצאת עצמך מוכן לזה. והנה גם אנשים הטמאים ידעו שטומאת מת הותרה בצבור, אבל לא ידעו הדין שציבור הוא דעושין בטומאה ויחידים נדחין שזה נתחדש אז על ידם וז"ש

לא יכלו לעשות הפסח ע"כ טענו אנחנו
טמאים לנפש אדם למה נגרע ולא מצאנו
עצמינו מוכן לזה ולזה השיב איש איש וכו'
והיינו שיחידים נדחין ולכך לא יכלו לעשות
הפסח ע"כ ודפח"ח ולפי"ז וכו'.

(דברי שאול תניינא - בשלח כא, ג)

★

הרה"ק רבי חיים מטשערנוביץ זי"ע

ובעת מצאתי בספר סדורו של שבת
ח"ב דרוש רביעי פרק ב' אות ה' שאברהם
מל בנו במחשבה כל שמונת ימים הי'
משתוקק למול אותו, דהיה יכול לכתוב
ביום שמנה ומדכתיב שמנת היינו כל
התכללות שמנת ימים ע"ש ודפח"ח וזה
וכו'.

(דברי שאול קמא - תזריע עה, ד)

★

והנה ההקדמה הנ"ל מעץ חיים ראיתי
בספר סדורו של שבת ח"ב דרוש השני
והוא הוסיף כי מעלת משה רבינו על כל
הנביאים ואפי' על משיח צדקינו כמ"ש
הרמב"ם פ"ט מתשוב' ה"ב שהוא רק קרוב
למעלת משה, הוא לאשר היו כדמות ממוצע
בין אלקים ואנשים כמ"ש במדרש מחציו
ולמטה איש ומחציו ולמעלה אלקים, וע"כ
זכה הוא לקבל התורה וז"ש אנכי עומד בין
ד' וביניכם וזה לדעתי מה שהיה הנחש
ערום מכל חית השדה וכמ"ש למעלה
ודו"ק.

(דברי שאול תניינא - כי תצא צב, ב)

★

ראיתי בסדורו של שבת בדרוש
התשיעי פ"א שדקדק דמה ענינו לשבח א"י

והלא בהמ"ז נתקן בפ"ע לברך על האכילה
ע"ש. ולפענ"ד נראה דהיה וכו'.

(שם עקב פא, ג)

★

הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע

לפענ"ד הכוונה ע"ד מה שראיתי
בסדורו של שבת ח"א שורש ראשון ענף
ב' בשם הגאון החסיד אבד"ק אפטא זצ"ל
שאמר שמה שאמר במדרש ע"פ זאת הארץ
אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב אמר
הקב"ה למשה לך אמור לאברהם ליצחק
וליעקב שבועה שנשבעתי להם כבר קיימתי
לבניהם, זה הי' כדמות עילה שהקב"ה מצא
שירצה משה רבינו למות שהרי הוא צריך
לקיים שליחות של הקב"ה, שהקב"ה
שולחו להאבות שיאמר להם זאת ולקיים
מצוה מסר משה רבינו נפשו וגופו וע"כ
רצה למות ודפח"ח. והוא הוסיף שלפי
שהקב"ה צוהו שיכתבו בתורה וימת משה
והיה הס"ת חסר א"כ שוב מסר נפשו וכתב
וימת משה כדי שיתרצה למות כי אין
הקב"ה גוזר מיתה על הצדיק עד שיתרצה
בעצמו ע"ש ודפח"ח. ולפי"ז נראה לפענ"ד
בכל הצדיקים וכו'.

(שם השמטות - קסו, ג.)

★

לפענ"ד עפ"מ שמצאתי בספר שפתי
צדיקים בפ' בשלח בשם הרב מאפטא
ז"ל שאמר בשם הצדיק רבי אפרים
פריזין דרוש יקר ומה שאמר הכדל שבין
רמח למגן שרומח הוא מה שהורג עי"ז
אחרים אבל אינו מגין על עצמו שלא יוזק,
למגן הוא להיפך רק מה שמגין מאחרים
ואינו הורג אחרים בזה יעו"ש דבר נחמד
בזה.

(שם - פנחס סד, א)

הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע

שמעתי בשם הרב הקדוש החסיד מוהר"ר צבי ז"ל מ"ק זידיטשוב שאמר לפי מה דאמרין דעל המטבעות חיישינן ג"כ לע"ז, א"כ היה אסור ליוסף ללקחם עד שיבטל הנכרי, דישאל אינו מבטל ע"ז של נכרי, א"כ ז"ש בשבר אשר הם שוברים ששברו ובטלו ולפענ"ד ע"ד פשוטו וכו'.

(דברי שאול קמא - ויגש מד, ב.)

★

ולפענ"ד נראה ע"פ מה ששמעתי בשם הרב הקדוש מוהרצ"ה ז"ל מזידיטשוב שאמר בהא דאמרו אני ד' קודם שיחטא האדם והקשה הרא"ש דקודם שחטא למה צריך לרחם עליו, ואמר הוא דהכוונה למ"ש בחובת הלבבות שאמר חסיד אחד לתלמידיו, אם לא היה לכם שום עבירה הייתי מזהיר אתכם במה שגדול מן העבירה והוא הגאווה בשביל שאינכם בעלי עבירה יוכל להיות גאווה נמשכת, ולפ"ז ז"ש אני ד' קודם שיחטא האדם ואז יוכל לבוא לידי גאווה. ולפ"ז זהו שהזהיר עקביא שהי' אדם גדול ביי"ש שאין ראוי לנעול עזר' יותר מעקביא והזהיר שיסתכל מאין באת ולא יבא לידי עבירה והיינו אם לא יחטא לא יהיה לו גאווה ואח"כ כשיחטא יסתכל לאן הוא הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון ודו"ק.

(שם השמטות קסט, א)

★

עוד נ"ל דהנה שמעתי בשם הרב הק' החסיד מוהר"ר צ"ה מזידיטשוב שאמר לפרש מ"ש באהרן להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, ולכאורה מה זה הוא שלא שינה מצות ד', ואמר שזה הוא השבח כי אף שהיה בדביקות גדול, ונמצא שפעולה המעשיות היתה יכולה להתקלקל. בכל זה

עשה אף הפעולה כתקנה ודפח"ח והנה כאן ג"כ וכו'.

(דברי שאול תניינא - פקודי סד, ג.)

★

והוגד לי בשם הרב הצדיק מזידיטשוב ז"ל שאמר שראוי להקדים רפואת הגוף, שאם הגוף אינו בשלימות לא יוכל לעבוד. ואני אמרתי בכל תחלואי הגוף לפי שהנפש אינו בשלימות לכך אנו מבקשים על רפואת הנפש וממילא יהי' רפואת הגוף ודוק.

(דברי שאול אגדות - שבת א, ג.)

★

שמעתי בשם הרב הקדוש החסיד מוהר"ר צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל שאמר שרבי בכה שאם זה היה יכול לקנות עולמו בשעה אחת א"כ למה עזב לבטלה כל ימיו ולא סגל מצות ומע"ט והיה יכול לקנות כמה וכמה עולמות בכל אותן השעות שחי, כן היה בכה ומקונן בענות נפשו שחשב שלדיק יגע כל ימיו ודפח"ח. ואני אמרתי בזה דהנה וכו'.

(שם עבודה זרה ק, ד.)

★

חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשלוח עיין רש"י וכתבתי בשנת תרכ"ג כ"א אב להצדיק מק' זידיטשוב שזה דוקא בזמן המקדש שתפלתו היתה זכה והיו בעצמם יודעים נגעי לבבם ולכוין דוקא מפני כבוד שמו אבל עכשיו בגלות המר נאטם לבנו וצריכין אנו להצדיק שתפלתו זכה ופרוש מעוה"ז שיתפלל עלינו.

(שם יומא יז, א)

★

הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע

וכזה שמעתי בשם הרב הקדוש מו"ה ישראל נ"י הצדיק מריזאן שאמר לפרש

כי אתה סלחן לישראל דהיינו שאתה סלחן
תדיר על משקל רבצן ודפח"ח. וא"כ וכו'.
(שם כתובות נט, ב)

הכוונה האמיתית ודפח"ח, ואני הוספתי
בזה דהנה וכו'.
(שם תרומה, מט, ב)

*

*

הרה"ק רבי שלום מבלז זי"ע

הרה"ק רבי משה מלעלוב זי"ע

וכעין זה שמעתי בשם הגאון החסיד
מוהר"ש אבד"ק בעלז נ"י שאמר מ"ש
אברהם ונשתחוה ונשובה אליכם שדקדק
רש"י היאך ידע שישוּבו שתייהם והשיב
שהכוונה שאברהם דיבר כאחד הנכבדים
שמדברים בעדם בלשון רבים ודפח"ח. ואני
מוסיף שבאמת אין דרך אברהם אבינו לדבר
כן רק שבאמת נצנצה בו רוה"ק ונתן ד'
בפיו שידבר בלשון רבים.

הוגד לי בשם הרב החסיד מוהר"ם
לעיליביר ז"ל שאמר דלכאורה צריך
ביאור לאחר שביקש קדשינו במצותיך ותן
חלקינו בתורתך וכו' ואח"כ מבקש לעבדך
באמת, וע"ז אמר דיוכל להיות שעושה
מצות ומ"מ אינו עובד באמת והוא רק
בפנים, ואני אומר דכבר נודע וכו'.
(שם בשלח כז, ג)

*

(שם - פד, ב)

*

ושמעתי בשם הרב הגאון הקדוש
החסיד מבעלז ז"ל שאמר שכיון שבדיבור
אחד נאמר א"כ לא היה מקום לומר הן ולאו
וע"כ אמרו ד' אחד ודפח"ח אבל מ"ש הוא
נכון.

הרה"ק רבי משה מאוהל זי"ע

נ"ל עפ"י ששמעתי אומרים בשם
הרב הגאון הצדיק מוה' משה טייטלבוים
אבד"ק אוהל שפירש מה שתקנו לנו
בתפלה שבעינו מטובך, עפ"י שנודע מ"ש
הסומא אין לו שובע והיינו שראיית הדבר
אף שלא אכל מזה משביע, כי העין וכל
החושים יקחו חלקם, והנה בלי ספק כל מה
שיגיע לנו מאת ה' בלתי ספק שהמה
טובות, רק שהם נעלמים ואין אנו מרגישים
הטובה לכך אנו מבקשים שבעינו מטובך
שנרגיש בהטובה ודפח"ח.

(שם בהר כז, ב)

*

(דברי שאול תניינא יתרו לה, ד)

*

הרה"ק רבי יצחק מאיר מגור זי"ע

ושמעתי בשם חברת חסידי קאצקור
ומטי בה משמ"י דהרב הגאון ר' יצחק
מאיר נ"י דביאור הענין דהנה המהרש"א
מקשה למה לא פירש ע"ד החיוב ולמה אמר
בדרך שלילה, ואמר הוא דזה שבא לגייר
בעודו נכרי לא יוכל להשיג מעלת האהבה
של ואהבת לרעך כמוך ע"ד החיוב רק ע"ד
השלילה מה דעלך סני לחברך לא תעביד
וא"ל שזה יסוד התורה וכשיתגייר יבין

הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב

זי"ע

שמעתי בשם הרב המאה"ג החסיד
מו"ה צבי אלימלך ז"ל אבד"ק דינוב

שאמר על כך אם כה תעשו להם שהתרגום שינה בפירושו שהי' לו תרגם אלהין כדון והוא תרגם ארי כדון, ואמר דהנה כבר אמרו שהמים יכולין לנצח את האש אך זה כשהם מעורבים ביחד האש נתכבה במים, אבל אם המים עומדים מרחוק עומד מנגד הוא יוכל לייבש המים, והנה כי כן הישראל עם האומות ג"כ כן, אם מתחתנים ביחד המים שהם האוה"ע שנמשלו למים כדכתיב מים רבים לא יוכלו לכבות דקאי על אוה"ע, אז יוכלו לנצח את האש כדכתיב כי יסיר, אבל כשעומדים מרחוק אז האש מנצח, וז"ש כי אם כה תעשו להם היינו שלא תתחתן ולא תתערב בם, אז מזבחיותם תתוצין ותוכל לנצחם ודברי התרגום נכונים ודפח"ת.

(דברי שאל קמא - ואתחנן קכה, ג.)

★

ושמעתי בשם הרב החסיד מוהר"ן מלך מ"ק דינוב ז"ל שאמר שא"י הי' ארץ צבי שנקמט, וא"כ קודם שעלה הגורל לא היה מקום כלל ואח"כ נתפשט המקום ונעשה עי"ז מקום ודו"ק ודפח"ח ולפ"ז וכו'.

(שם מסעי קית, א)

★

שמעתי אומרים בשם הרב הגדול החסיד מוה"ר צבי אלימלך זצ"ל אבד"ק דיניב במש"ה בפ' מסעי אל אשר יצא לו שמה הגורל לו יהי' ופירש"י מקרא קצר הוא אל מקום אשר יצא לו שמה לו יהיה, ואמר הוא כי אין המקרא חסר כלום דהנה כבר נודע מה שאמרו חז"ל ארץ צבי כתיב, מה צבי אינו מחזיק עורו בשרו, אף א"י אינה מחזקת יושביה, ולפ"ז גם קודם שנתישבו בה ישראל לא היתה ארוכה ורחבה כאשר בהיותה בימי ישיבת ישראל בה, ולפ"ז לא שייך לומר אל מקום כי לא

הי' עדיין המקום הלז שהרי נתקמט ונתכפל ורק בעת אשר יצטרכו לשבת שם אז יתפשטו הקמטים ולכך אמר אל אשר יצא לו שמה הגורל לו יהי' ודפח"ת ואני אומר שזה ענין וכו'.

(דברי שאל תנינא - וירא כה, ג)

★

בשם הרב הצדיק מוה"ר צבי אלימלך אבד"ק דינוב ז"ל דהנה א"י נקמטת ואילו מחזיק כ"כ ולכך כל מקום אשר יצא הגורל שם נתפשט הארץ והיה נולד מקום ודפח"ת. (שם מטות כט, ב.)

★

אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד ואתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ד' פניו אליך, א"ל הקב"ה וכי לא אשא פנים לישראל, כתבתי בתורתי ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלקיך והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה. הדבר תמוה דממנ"פ אם מגיע להם מצד שמדקדקים על עצמם שוב לא שייך נשיאת פנים שבדין מגיע להם ואיך כתיב ישא ד' פניו אליך, ואם אינו מגיע להם מצד הדין שוב יקשה למה נושא פנים, וכבר דקדק בזה בספר הנדפס מחדש מהקדוש המקובל המאה"ג אבד"ק דינוב זצ"ל בדרוש לסוכות אות ט'. ולפענ"ד נראה בזה דהנה באמת כבר נודע וכו'.

(דברי שאל אגדות - ברכות ז, א.)

★

ולפענ"ד אנהרינהו לעיינין במה שמצאתי הבדל נפלא בין ששון לשמחה בספר הקדוש וחקר מהרב המקובל אבד"ק דינוב זצ"ל הנדפס מחדש בדרוש לסוכות אות כ"ב, דששון היינו מה שמקוה להשיג טוב ומזה שש. ושמחה נקרא מה

שכבר הגיע לו הטוב ושמח ע"ז ע"ש.
ולפ"ז זה שאמר וכו'.

(שם, סוכה כב, א)

★

ובעת נ"ל ע"פ מה שמצאתי בספר
שנדפס מחדש מהרב המאה"ג המקובל
הקדוש מו"ה אלימלך צבי האבד"ק דינוב
בסוף דרוש ליוה"כ שהקשה להרב החסיד
המקובל הקדוש מוהרצ"ה זצ"ל
מזידיטשוב כמה שתקנו לומר בתפלת
נעילה יחביאני צל ידו תחת כנפי השכינה,
והא תחת כנפי השכינה הוא נשמת הגרים,
משא"כ ישראל הם על כנפי השכינה,
והשיבו בדרך סוד, והנה אני בעניי בסודם
לא בא נפשי. אבל בדרך הפשוט נראה
לפענ"ד דהנה וכו'. (שם סנהדרין צו, ב)

★

והנה שמעתי בשם הרב המאה"ג
אבד"ק דינוב זלח"ה שאמר הפעם דלכך
עושין סוכות אחר יוה"כ משום דמבואר
בספר חסד לאברהם שסוכה היא בבחינת
א"י, והרי בנגמר דינו בחו"ל וברח לא"י
נטר ממיתה, א"כ כל שהיא בסוכה נפטר
מדינו ע"ש, והנה לפמ"ש מבואר הדבר
דלכך סוכה היא בבחינת א"י דשניהם
מבטלין ע"ז וכמ"ש, ועיין בסוכה (דף ג')
דהלני המלכה ישבה בסוכה ובנזיר מבואר
דהלכה לא"י, וי"ל כיון דנתגיירה עם בניה
א"כ לכך נזוהרה במצות סוכה והלכה לא"י
ודו"ק. אמנם גוף הדין שברח מחו"ל לארץ
שפוטרין אותו לא נמצא, רק במכות דף ז'
אמרו שסותרין את דינו מפני זכותו של
א"י. ולפ"ז מה נכבד בזה דרשת חז"ל
דיהושוע היה יכול למבעי רחמי מפני זכותא
דא"י וז"ש דבעי רחמי עליו ואגין לסוכות
והיינו כיון שסוכה היא בבחינת א"י דיכול
למצוא זכות א"כ מכ"ש בא"י גופא דודאי
אגין עליהו ודוק היטב.

(שם ערכיו קכא, ב)

עיין דברי שאול תניינא פר' בהעלותך
דף לט, א, עה"פ אנחנו טמאים לנפש אדם
וכו'.

★

שונות

ושמעתי קושיא בשם הרב החסיד
מוה' שלום נ"י האבד"ק יארטשיב (ה"ה)
תלמידם של הרה"ק מרופשיץ זי"ע, הרה"ק
ר"צ מרימנוב זי"ע, קדוש ישראל מרוזין
זי"ע, השר שלום מבלז זי"ע. דא"כ איך
אמרו בב"ב דף קכ"ז היו שניהם במחבא
כותבין הרשאה זה לזה ולמה אצטרך
להרשאה והא בכור מתנה קריא רחמנא
ובמתנה נוטלין אף בלא הרשאה. והנה
בהשקפה ראשונה תרצתי וכו'.

(דברי שאול - עדות ביוסף חו"מ דף נה, א.)

★

פירשתי בש"ק תרומה תרח"י וי"ז
אדר בעת הי' אצלי החסיד מוה' לוי יצחק
נ"י הרב דק' סטעפין נכד הרב החסיד
הקדוש מנסחיש ז"ל דהנה יש הרבה
עמודים אשר הם תומכי דאורייתא, עמוד
הדין והשלום וג"ח, וכאשר עשה ספרו בעל
עוללת אפרים ובעל ווי העמודים מבן
השל"ה ז"ל, והנה כבר אמרו חז"ל ויהי דוד
עושה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה
שהחזיר לו ממונו, הנה ע"י הכסף שהחזיר
עשה שלום בין משפט לצדקה וכמו כן כל
העמודים צריכים להממן וכמ"ש בצל
החכמה בצל הכסף, וז"ש עמודיהם עשרים
וכו' והיינו עמודי התורה וז"ש ווי העמודים
וחשוקיהם היינו מה שמחבר ומחשק
עמודים זה הכסף כנלענ"ד ע"ד צחות
המליצה אף שאין זה דרכי.

(דברי שאול תניינא - תרומה מת, ג.)

★